

ACADEMIA ROMÂNĂ
ȘCOALA DE STUDII AVANSATE A ACADEMIEI ROMÂNE
ȘCOALA DOCTORALĂ ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE

Procesul de modernizare reflectat în activitatea și scrierile lui Aurelian Sacerdoțeanu. Rolul lui Aurelian Sacerdoțeanu în modernizarea Arhivelor Statului (1938 – 1953)

REZUMAT

Conducător de doctorat:
Cercet. I, dr. Cristian Vasile

Student-doctorand:
Dana Costin

2026

CUPRINS

LISTA ABREVIERILOR	8
INTRODUCERE	9
1. Importanța temei	9
2. Noutatea, actualitatea și importanța temei	9
3. Așezarea temei în contextul cercetărilor științifice	11
4. Prezentarea rezultatelor cercetărilor anterioare	12
5. Motivația alegerii temei	13
6. Ipotezele de lucru	16
7. Obiectivele cercetării	17
8. Prezentarea metodologiei de cercetare și justificarea metodelor alese.....	19
9. Limitele cercetării	20
10. Schițarea rezultatelor așteptate	22
11. Elementele de inovație	23
12. Structura tezei	24
13. Notă privind reutilizarea materialului publicat anterior	26
CAPITOLUL I. CONTEXTUL TEORETIC ȘI METODOLOGIC AL CERCETĂRII: MODERNIZARE, INSTITUȚII ȘI ISTORIE SOCIALĂ. ISTORICUL PROBLEMEI ȘI PREMISELE CERCETĂRII	
Introducere	28
1. Modele de interpretare a modernizării	29
2. Cadre metodologice aplicabile studiului modernizării instituționale	31
3. Modernizarea în context românesc: între dispută ideologică și vocație reformatoare ...	33
4. Intelectualii și puterea: capcanele modernizării în viziunea lui Lucian Boia	35
5. Aurelian Sacerdoțeanu și modernizarea arhivelor ca proiect instituțional	37
Concluzii	42
CAPITOLUL II. ISTORIA ARHIVEI: CONCEPT ȘI INSTITUȚIE	
Introducere	44
1. Originile arhivelor	45
2. Dezvoltarea arhivelor în Evul Mediu	46
3. Epoca modernă și contemporană	49
4. Arhivele românești: evoluție instituțională, putere și selecție documentară (1831–1953)	57
Concluzii	63
CAPITOLUL III. MODERNIZAREA ARHIVELOR PE TERITORIUL ROMÂNIEI. DE LA PRIMELE CRONICI LA DIRECTORATUL LUI AURELIAN SACERDOȚEANU (1938–1953)	
Introducere	65
1. Organizarea și practica arhivistică înainte de secolul al XIX-lea (perioada medievală și premodernă	66
2. Instituționalizarea Arhivelor Statului prin Regulamentele Organice	67
3. Evoluția instituțională și legislativă a Arhivelor Statului în România modernă (1862– 1925)	69
4. Legea Arhivelor Statului din 1925 și modificările interbelice (1932–1934)	73
5. Activitatea lui Constantin Moisil (1923–1938): profesionalizare și standardizare	80
6. Repere biografice și carieră profesională a lui Aurelian Sacerdoțeanu	83

7. Activitatea și reformele lui Aurelian Sacerdoțeanu (1938–1953)	89
Concluzii	115

CAPITOLUL IV. MODERNIZARE, CONFLICT ȘI CONTROL POLITIC ÎN CADRUL ARHIVELOR STATULUI (1938–1953). STUDIU DE CAZ: DIRECTORATULUI LUI AURELIAN SACERDOȚEANU ÎN DOCUMENTELE CNSAS

Introducere	118
1. Context general și premise instituționale	120
2. Dinamica internă și conflictele interpersonale	130
3. Profilul instituțional și politic în documentele din arhiva CNSAS	146
4. Două voci, două epoci: contrastul Șucu–Rădescu	158
5. Impactul conflictelor asupra activității instituționale	167
6. Familia ca vulnerabilitate politică	173
7. Intervenția autorităților superioare și tentativele de soluționare și finalul directoratului	176
Concluzii	184

CAPITOLUL V. ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ A LUI AURELIAN SACERDOȚEANU

Introducere	186
1. De la cercetare liberă la discurs instituțional: temele științifice ale lui Sacerdoțeanu în epoca formativă (1922–1950)	187
2. Reformă și justificare: instituționalizarea unei viziuni științifice în rapoartele anuale (1938–1949)	200
3. Sistematizare și maturitate teoretică: contribuțiile fondatoare la definirea arhivisticii ca disciplină (1943–1970)	224

CAPITOLUL VI. DIRECTORATUL LUI AURELIAN SACERDOȚEANU DIN PERSPECTIVA TEXTELOR AUTOBIOGRAFICE

Introducere	243
1. Autobiografia ca discurs de legitimare profesională. Între ego-istorie, identitate profesională și constrângere ideologică	243
2. Trei texte autobiografice, trei funcții: între loialitate, conformare și posteritate	246
3. Autoportretul profesional și ambivalențele legitimității	252
4. Realizări profesionale și regrete personale în autobiografiile lui Sacerdoțeanu	253
5. Directoratul lui Sacerdoțeanu sub regimul comunist. Strategii de supraviețuire, loialitate simulată și autoritate profesională	255
6. Ecouri ulterioare: moștenirea lui Sacerdoțeanu în memoria arhiviștilor din anii 1970	259
Concluzii	260

CAPITOLUL VII. MAESTRUL ȘI DISCIPOLUL: INFLUENȚA LUI NICOLAE IORGA ÎN GÂNDIREA ȘI ACTIVITATEA LUI AURELIAN SACERDOȚEANU

1. Începuturi. Primele interacțiuni dintre Aurelian Sacerdoțeanu și Nicolae Iorga	264
2. Colaborare și confirmare profesională: Sacerdoțeanu în cercul intelectual al lui Iorga	265
3. Moment de cotitură: asasinatul lui Iorga și reacția personală a lui Sacerdoțeanu	266
4. Adaptare și supraviețuire: distanțarea tactică a lui Sacerdoțeanu de fostul mentor în prima parte a perioadei comuniste	269
5. Adaptarea la cenzură și recuperarea prudentă a lui Iorga în opera lui Sacerdoțeanu (1960–1970)	271

6. Încercarea de recuperare ideologică: Sacerdoțeanu și marxismul „implicit” al lui Iorga (1971)	273
7. Recuperarea culturală și profesională: arhivistica și cultul cărții la Nicolae Iorga	278
Concluzii	282

CONCLUZIILE GENERALE ALE TEZEI

1. Obiectivele și ipotezele cercetării – un bilanț final	284
3. Noutatea tezei	289
4. Implicațiile cercetării	290
5. Limitările cercetării	291
6. Direcții viitoare de cercetare	292
În încheiere	293
BIBLIOGRAFIE	296

Procesul de modernizare reflectat în activitatea și scrierile lui Aurelian Sacerdoțeanu. Rolul lui Aurelian Sacerdoțeanu în modernizarea Arhivelor Statului (1938 – 1953)

REZUMAT

Procesul de modernizare a societății românești din perioada interbelică este un subiect care a fost abordat în numeroase lucrări și studii de-a lungul timpului¹. Cercetarea de față ține să completeze acest discurs istoriografic, propunând mai multe elemente de noutate. Intenționez să surprind modernizarea (din punct de vedere conceptual, dar și ca proces în plină desfășurare) în aspectul său concret, folosindu-mă de o abordare interdisciplinară, la granița dintre istorie și sociologie. În perioada interbelică, atât istoriografia, cât și sociologia au adoptat un rol activ în conceptualizarea și implementarea de acțiuni a căror miză a fost aceea de a moderniza societatea românească², ambele asumându-și caracterul de discipline militante. Doresc să analizez modul în care unul dintre istoricii vremii, Aurelian Sacerdoțeanu (1904–1976), a contribuit la acest proces de modernizare, într-un context în care istoria și sociologia se prezentau ca științe militante reformatoare³.

Scopul cercetării mele nu este acela de a prezenta o biografie a lui Aurelian Sacerdoțeanu, ci acela de a face un studiu socio-istoric al activității sale în fruntea Arhivelor Statului dintr-o dublă perspectivă: voi analiza, pe de o parte, rolul său în

¹ Vezi Keith Hitchins, *România: 1866–1947*, ediția a IV-a, (trad. George G. Potra, Delia Răzdolescu), Humanitas, București, 2013, pp. 414-460; 522-570; 571-616, (capitolul 10, „Viață politică, 1919-1940; capitolul 13, „Al Doilea Război Mondial” și capitolul 14, „Tranziția, 1944-1947”).

² Pentru contextul în care istoriografia și sociologia au fost mobilizate ideologic în epocă, vezi Z. Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, ediția a IV-a, , Cartea Românească, București, 2015, pp. 21-73 (mai ales capitolul I: „Democrația și raționalismul sub acuzare”).

³ Dana Costin, „Istorie și sociologie în România: de la primele întâlniri la inovațiile interdisciplinare ale Școlii Gusti”, în *Transilvania*, 1/2025, pp. 97-105.

modernizarea științei arhivistice în sine și, pe de altă parte, acțiunea sa de modernizare a instituției Arhivelor Statului ca fenomen social⁴.

Cercetarea propusă aduce o contribuție originală din trei perspective complementare: tematică, metodologică și sursologică. Tema modernizării Arhivelor Statului a fost tratată până în prezent într-un mod fragmentar, adesea din unghiuri strict biografice sau tehnico-administrative⁵. Studiul de față propune, în schimb, o abordare socio-istorică amplă, care urmărește relațiile dintre individ (Aurelian Sacerdoțeanu), instituție (Arhivele Statului) și contextul socio-politic (România interbelică, perioada războiului și era postbelică).

Originalitatea demersului rezidă și în metoda aleasă: combinarea analizei microistorice cu istoria socială⁶ și cu instrumentele sociologiei istorice⁷ permite reconstituirea unei dinamici instituționale complexe, care implică atât conflictualitate internă, cât și interacțiune cu regimurile politice succesive. Din această perspectivă, cazul Arhivelor Statului devine un exemplu reprezentativ pentru modul în care instituțiile culturale din România au fost simultan actori ai modernizării și obiecte ale reconfigurărilor ideologice.

Actualitatea temei este susținută de interesul crescut pentru istoria instituțiilor culturale și științifice în Europa de Est, în contextul revalorizării memoriei instituționale și al reevaluării critic-reflexive a secolului XX românesc. Tema contribuie la înțelegerea proceselor de negociere simbolică, disciplinară și administrativă prin care instituțiile s-au adaptat sau au rezistat presiunilor ideologice și transformărilor politice⁸.

Importanța lucrării este susținută și de utilizarea unor fonduri documentare greu accesibile sau slab valorificate anterior: dosarul din arhiva CNSAS privind activitatea lui Sacerdoțeanu, procese-verbale interne, autobiografii, corespondență profesională, avize

⁴ Eadem, „Evoluția instituției și științei arhivistice românești în timpul directoratului lui Aurelian Sacerdoțeanu (1938-1953)”, în *Studii și Materiale de Istorie Contemporană (SMIC)*, vol. XXII, 2023, pp. 98-114.

⁵ Vezi, de pildă: Mihail Fănescu, Ileana Leonte, Victor Trandaf și Ion Vasile, *Arhivele Statului. 125 de ani de activitate 1831-1956*, Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Populară Română, București 1957.

⁶ Vezi Karl Appuhn, „Microhistory”, în *Encyclopedia of European Social History from 1350-2000*, vol. I, ediție coordonată de Peter N. Stearns, New York, Charles Scribner's Sons, 2001, pp. 105-112.

⁷ Carlo Ginzburg, *Clues, Myths, and the Historical Method*, ediția a II-a, (trad.) John și Anne C. Tedeschi, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1992, pp. vii-xiv; Giovanni Levi, „On Microhistory”, în Peter Burke (ed.), *New Perspectives on Historical Writing*, Polity Press, 1991; vezi și Theda Skocpol (ed.), *Vision and Method in Historical Sociology*, Cambridge, Cambridge University Press, 1984.

⁸ Vezi Katherine Verdery, *Secrets and Truths: Ethnography in the Archive of Romania's Secret Police*, Central European University Press, 2014; și *My Life as a Spy: Investigations in a Secret Police File*, Duke University Press, 2018. Vezi și Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, editori: Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrințu, Cristian Vasile, București, 2006 (mai ales capitolul III „Societate, Economie, Cultură” - Ideologie și teroare. Monopolul asupra vieții culturale.), pp. 488-508.

administrative și mărturii indirecte privind climatul instituțional. Aceste surse permit nu doar o reconstrucție factuală, ci și o interpretare a sensurilor sociale atribuite modernizării de către actorii implicați. Astfel, cercetarea aduce în atenție nu doar o figură istoriografică de prim-plan, ci și un model de analiză aplicabil altor studii privind transformările instituționale din România secolului XX, contribuind la articularea unei istorii sociale a expertizei și a instituțiilor științifice.

Tema de față se înscrie într-un cadru disciplinar și interdisciplinar în care converg istoria socială, sociologia istorică și arhivistica. Deși interesul pentru istoria instituțiilor culturale și științifice a crescut în ultimele decenii, studiile dedicate Arhivelor Statului și, în mod particular, activității lui Aurelian Sacerdoțeanu, rămân puține și insuficient corelate cu teoriile și metodele istoriei sociale.

Literatura existentă privitoare la Sacerdoțeanu este fragmentară, fiind dominată de abordări biografice sumare sau de analize tehnice centrate pe reformele administrative⁹. Aceste contribuții, deși utile, nu tratează comprehensiv interacțiunea dintre dinamica internă a instituției, contextul socio-politic și rolul directorului ca agent al modernizării.

De asemenea, istoria arhivelor românești este încă slab reprezentată în marile sinteze despre cultura instituțională a secolului XX. În comparație cu cercetările dedicate altor instituții (muzee, biblioteci, universități), Arhivele Statului apar sporadic, cel mai adesea în contexte legislative sau ideologice. Prin urmare, tema propusă răspunde unei nevoi reale de aprofundare a istoriei unei instituții fundamentale în păstrarea memoriei naționale, dar și a modului în care expertiza istorică și deciziile administrative au fost influențate de regimurile politice succesive.

La nivel internațional, cercetările privind modernizarea arhivelor se înscriu în direcția unei istorii sociale și culturale a expertizei, în care accentul cade pe interacțiunea dintre structuri administrative, practici profesionale și discursuri legitimize¹⁰. Astfel de abordări sunt ilustrate de studiile dedicate arhivelor din Europa Centrală și de Est, în

⁹ Vezi de pildă: Ana Felicia Diaconu, „Aurelian Sacerdoțeanu”, în *Hrisovul*, Serie nouă, VIII 2002, pp. 93-96; eadem, „Aurelian Sacerdoțeanu - omul și opera. Contribuții la dezvoltarea științelor auxiliare ale istoriei”, în *Revista Arhivelor*, LXVI, 1-2 2004, pp. 37-47; Corneliu-Mihail Lungu, „În memoriam. Aurelian Sacerdoțeanu, Director General al Arhivelor Statului”, în *Revista Arhivelor*, LXVI, nr. 1-2 2004, pp.24-28; Gheorghe Popa, „Aurelian Sacerdoțeanu și învățământul arhivistic din România”, în *Hrisovul*, XIII, Serie nouă, București, 2007, pp. 23-33; Bogdan Popa, „Biografia lui Aurelian Sacerdoțeanu: o reevaluare a surselor”, în *Revista Istorică*, nr. 3-4, mai-august 2009, pp. 291-298.

¹⁰ Vezi Francis X. Blouin Jr., William G. Rosenberg, *Processing the Past: Contesting Authority in History and the Archives*, Oxford, Oxford University Press, 2011; Andrew Abbott, *The System of Professions: An Essay on the Division of Expert Labor*, Chicago, University of Chicago Press, 1988.

Polonia, Ungaria sau fosta Germanie de Est¹¹. Lucrarea de față își propune să contribuie la această literatură printr-un studiu de caz românesc solid documentat, construit pe baza unei metodologii comparativ-regionale.

Prin urmare, cercetarea se alătură unui câmp emergent în istoriografia europeană, contribuind nu doar la cunoașterea modernizării arhivelor din România, ci și la înțelegerea mai largă a modului în care transformările instituționale reflectă și participă la procesele de modernizare socială și politică în secolul XX.

Am pornit cercetarea de la convingerea că modernizarea Direcției Arhivelor Statului între 1938 și 1953 nu poate fi înțeleasă doar prin prisma cadrului legislativ sau a schimbărilor de regim politic. Ipoteza mea principală a fost că modernizarea se naște dintr-o interacțiune permanentă între norme și practici, între reglementări impuse de sus și adaptări cotidiene realizate de jos în sus. Cu alte cuvinte, am considerat că adevărata transformare a instituției trebuie căutată nu doar în Monitorul Oficial sau în decrete ministeriale, ci și în procese-verbale, rapoarte interne, inventare, articole din gazeta de perete și autobiografii.

Am formulat și o a doua ipoteză, legată de caracterul neliniar al procesului. Am presupus că profesionalizarea arhivisticii nu a urmat o linie dreaptă și nici nu a fost rezultatul exclusiv al voinței politice. Din contră, am intuit că ea s-a construit și prin acumularea de instrumente și sedimentarea unor practici de lucru, chiar în condiții de criză sau de control ideologic. Standardizarea terminologiei, elaborarea de ghiduri și instruirea unei generații de arhiviști sunt elemente care, chiar dacă au fost temporar încetinite sau deturnate, au creat o infrastructură durabilă.

O ipoteză conexă, de ordin prosopografic, a fost aceea că legitimitatea lui Aurelian Sacerdoțeanu nu se reduce la funcțiile ocupate sau la deciziile administrative. Am considerat că ea trebuie înțeleasă pe trei planuri: instituțional (recunoașterea oficială), intelectual (contribuțiile științifice și pedagogice) și autobiografic (strategiile prin care și-a prezentat și modelat propria biografie). Autobiografiile din 1948, 1950 și 1961, de pildă, nu sunt doar relatări personale, ci documente prin care își negociază poziția și își revendică locul în câmpul profesional.

Prin aceste ipoteze, am urmărit să demonstrez că modernizarea Arhivelor Statului este, în esență, o istorie socială abordată dintr-o perspectivă microistorică: ea se desfășoară în interacțiunile dintre norme și practici, în conflictele dintre angajați, în ritualurile de

¹¹ Pentru repere instituționale Est-Europene, a se vedea, de exemplu „Rețeaua Arhivelor Statului din Polonia”: <https://archiwa.gov.pl/en/> (accesată la 20 octombrie 2023).

critică și autocritică, în rețelele intelectuale și în autobiografiile prin care se construiește autoritatea profesională.

Obiectivele cercetării

Pornind de la aceste ipoteze, am formulat cinci obiective majore, fiecare având rolul de a lumina o fațetă a procesului de modernizare. Așa cum reiese din cele de mai sus, obiectivul general al cercetării este realizarea unei analize socio-istorice cuprinzătoare a procesului de modernizare a Arhivelor Statului în perioada directoratului lui Aurelian Sacerdoțeanu (1938–1953), cu accent pe dinamica instituțională, discursurile reformatoare și reconfigurările simbolice asociate acestei tranziții¹². Teza își propune să înțeleagă modul în care această instituție cultural-administrativă a fost transformată sub impactul succesiv al regimurilor politice și în ce fel Sacerdoțeanu a gestionat (teoretic, administrativ și strategic) tensiunile dintre vocația profesională, constrângerile ideologice și reformele necesare¹³. Pentru atingerea acestui obiectiv general, cercetarea urmărește o serie de obiective specifice (în continuare O1-O5):

O1. Reconstituirea contextului politico-instituțional (1938–1953).

Îmi propun să analizez modul în care schimbările de regim politic (regimul autoritar carlist, dictatura antonesciană, comunizarea instituțiilor după 1945) au influențat în mod direct Direcția Arhivelor Statului. Voi acorda atenție momentelor de criză (cedările teritoriale din 1940, bombardamentele din 1944), dar și reorganizărilor administrative (reforma învățământului din 1948, transferul Arhivelor la Ministerul Afacerilor Interne în 1951), pentru a arăta cum instituția a resimțit aceste transformări atât la nivel normativ, cât și în munca de zi cu zi¹⁴. Așadar, o analiza contextului socio-politic al României în perioada 1938–1953, pentru a înțelege cadrul structural în care s-au desfășurat reformele arhivistice și provocările instituționale cu care s-a confruntat conducerea Arhivelor Statului

O2. Analiza direcțiilor de reformă inițiate de Aurelian Sacerdoțeanu.

¹² Despre *reconfigurări simbolice* și modul în care discursurile profesionale modelează instituții, vezi Joan M. Schwartz & Terry Cook, „Archives, Records, and Power...”, pp. 1-19; Vezi și Terry Cook, Joan M. Schwartz, „From (Postmodern) Theory to (Archival) Performance”, în *Archival Science* 2, 2002, pp. 171–185.

¹³ Dana Costin, „Evoluția instituției și științei arhivistice românești...”, pp. 98-114

¹⁴ Pentru cadrul socio-politic vezi, Keith Hitchens, *op. cit.*; pentru instalarea și dezvoltarea stalinismului după 1944–1948., vezi Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, (trad.) Cristina Petrescu, Dragoș Petrescu, prefață Cristian Vasile, București, Humanitas, 2014, mai ales capitolele III și IV, pp. 107-144; 145-172.

Îmi propun să reconstitui logica programului modernizator promovat de Sacerdoțeanu, pe trei paliere: conceptual (stabilirea unui vocabular profesional unitar și a tiparelor de clasificare), organizatoric (introducerea unor proceduri clare de inventariere, registratură și responsabilizare a compartimentelor) și profesional (elaborarea de instrumente precum inventare, ghiduri, instrucțiuni metodologice și cataloage). Scopul este să arăt că aceste măsuri nu au fost inițiative izolate, ci părți ale unui program coerent, care a dat consistență instituției chiar în condiții politice dificile¹⁵.

03. Investigarea conflictelor interne și a mecanismelor de adaptare

Îmi propun să studiez felul în care tensiunile profesionale și politice au marcat viața instituției. Voi analiza procese-verbale de ședință, articole din gazeta de perete, rapoarte de verificare și denunțuri (în special cele din 1952–1953), pentru a evidenția climatul de suspiciune, ritualurile de sancționare și strategiile de solidaritate. Obiectivul urmărește să arate cum instituția a funcționat printr-o negociere permanentă între competență și conformare, între utilitatea profesională a directorului și presiunile ideologice ale momentului¹⁶.

04. Evaluarea profesionalizării domeniului și a consolidării discursului științific

Îmi propun să evaluez în ce măsură perioada 1938–1953 a produs o infrastructură profesională durabilă. Voi folosi indicatori operaționali – numărul de cercetători, volumele consultate, piesele inventariate, seriile editoriale precum *Revista Arhivelor* și *Hrisovul* – pentru a arăta cum activitatea a trecut de la practici sporadice, dependente de inițiative individuale, la o cultură organizațională standardizată și recunoscută academic¹⁷.

05. Reconstituirea legitimității instituționale și intelectuale a lui Aurelian Sacerdoțeanu.

Îmi propun să analizez modul în care Sacerdoțeanu și-a construit și apărut autoritatea profesională pe trei planuri: instituțional (prin numirea din 1938, reconfirmările succesive și rolul în reorganizarea din 1951), intelectual (prin inventare, ghiduri, instrucțiuni și prin formarea discipolilor) și autobiografic (prin strategiile de autolegitimare din autobiografiile

¹⁵ Dana Costin, „Evoluția instituției și științei arhivistice românești...”, pp. 98-114.

¹⁶ Vezi Andrei Florin Sora, „Funcționari publici în primii ani interbelici (1918–1923). Cadru legal, forme asociative, autoreprezentări”, în Sorin Radu și Oliver Jens Schmitt (coordonatori), *România interbelică. Modernizare politico-instituțională și discurs național*, Iași, Polirom, 2023, pp. 134-158.

¹⁷ Aurelian Sacerdoțeanu, *Îndrumări în cercetările istorice*, București, Editura Casa Școalelor, 1943; idem, *Arhivistica*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970.

redactate în 1948, 1950 și 1961). În acest cadru voi discuta și relația cu Nicolae Iorga, privită ca resursă de prestigiu, vulnerabilitate în anii '50 și patrimoniu recuperat ulterior¹⁸.

Prin atingerea acestor obiective, lucrarea își propune să contribuie la dezvoltarea unei istorii sociale a instituțiilor culturale din România și la aprofundarea relației dintre expertiză, modernitate și regimuri politice.

Metodologia adoptată în această cercetare reflectă caracterul interdisciplinar al demersului, situându-se la confluența dintre istoria socială și analiza instituțională. Obiectivul principal fiind înțelegerea unui proces de modernizare instituțională într-un context de tranziție politică profundă, am optat pentru o combinație metodologică care să permită atât analiza structurală, cât și explorarea nivelului micro – adică a relațiilor interpersonale, a practicilor cotidiene și a semnificațiilor atribuite de actori propriei lor activități. Principalul instrument analitic este metoda microistorică, aplicată asupra cazului Arhivelor Statului și a activității lui Aurelian Sacerdoțeanu. Această metodă permite urmărirea detaliată a proceselor instituționale și a strategiilor individuale, în raport cu dinamica socială și politică a perioadei 1938–1953. Microistoria este completată de o analiză contextuală bazată pe sociologia istorică, cu accent pe rețelele de idei, legitimitatea expertizei și construcția autorității profesionale într-un regim politic în schimbare.

Un alt element metodologic fundamental este analiza discursului instituțional și profesional, cu scopul de a înțelege modul în care reformele au fost justificate, contestate sau interiorizate. Analiza acoperă texte administrative, proiecte legislative, autobiografiile și surse de tip memoriu, toate tratate ca expresii ale unei viziuni despre instituție, expertiză și rolul statului. Cercetarea se bazează pe o gamă variată de surse primare, incluzând:

- fonduri arhivistice din Arhivele Naționale și din arhiva CNSAS (dosare personale, procese-verbale, corespondență internă și externă);
- memorii, avize, proiecte de lege și regulamente redactate de Sacerdoțeanu;
- articole și volume publicate de acesta, în special în *Revista Arhivelor*;
- surse autobiografice, inclusiv autobiografiile din anii 1948, 1950 și 1961.

Această bază documentară este completată cu surse secundare relevante din istoriografia românească și internațională, în special lucrări din zona istoriei sociale a expertizei, a instituțiilor științifice și a culturii administrative din Europa de Est. Alegerea acestei metode complexe este justificată de caracterul stratificat și contradictoriu al modernizării arhivistice în perioada studiată. Doar o abordare care integrează simultan

¹⁸ Vezi Dana Costin, „Portretul Intelectual și uman al lui N. Iorga în scrierile lui Aurelian Sacerdoțeanu”, în *Revista Istorică*, tom. XXXII, 2021, nr. 1-3, pp. 87-99.

dimensiunea instituțională, biografică, discursivă și comparativă poate reda fidel logica acestui proces și particularitățile sale în contextul românesc.

Elementele de noutate

Originalitatea cercetării constă în aplicarea unei perspective socio-istorice asupra arhivisticii, un domeniu tratat în istoriografia românească aproape exclusiv în registru tehnic, juridic sau administrativ. Am urmărit să arăt că Arhivele Statului pot fi înțelese nu doar ca instituție de depozitare și conservare, ci ca spațiu social și cultural, unde se negociază expertiza profesională, autoritatea instituțională și loialitatea ideologică.

O contribuție importantă este punerea în dialog a surselor administrative (ordine, rapoarte, procese-verbale, inventare, dări de seamă) cu surse autobiografice (în special autobiografiile lui Aurelian Sacerdoțeanu). Această combinație mi-a permis să surprind simultan „fața oficială” a instituției și strategiile individuale prin care actorii își prezentau și își justificau rolul într-un context politic în continuă schimbare.

Am valorizat, de asemenea, documente considerate până acum marginale – articole din gazeta de perete, procese-verbale de ședințe sindicale, denunțuri și referate – transformându-le din surse secundare în puncte de observație centrală. Ele s-au dovedit a fi ferestre privilegiate către mecanismele de adaptare și conflict, către ritualurile instituționale prin care se exercitau presiunea și controlul, dar și către formele de solidaritate internă.

O altă contribuție specifică a cercetării este relectura relației dintre Nicolae Iorga și Aurelian Sacerdoțeanu. Am arătat că această legătură nu poate fi redusă la o simplă filiație biografică, ci trebuie privită ca parte a unei istorii sociale a legitimității intelectuale: resursă de prestigiu în anii interbelici, vulnerabilitate în primii ani ai regimului comunist și patrimoniu cultural recuperat mai târziu.

În ansamblu, teza propune o grilă interdisciplinară, îmbinând microistoria, istoria socială și analiza discursului, aplicată unui studiu de caz care reflectă procese mai generale de modernizare instituțională în contexte de discontinuitate și autoritarism. Această abordare deschide calea pentru studii similare asupra altor instituții culturale, contribuind la consolidarea unei istorii sociale a expertizei în România secolului XX.

STRUCTURA TEZEI

Structura tezei reflectă logica internă a unui demers interdisciplinar care îmbină istoria socială, analiza instituțională și istoria ideilor. Studiul modernizării Arhivelor Statului sub conducerea lui Aurelian Sacerdoțeanu (1938–1953) nu este conceput doar ca o recuperare istorică, ci ca o interogație mai amplă asupra modului în care instituțiile evoluează, se reformează și se adaptează în contexte de tranziție ideologică și presiune politică. Modernizarea arhivelor devine, astfel, un prilej de reflecție asupra rolului expertizei în spațiul public, asupra tensiunilor dintre autoritate și autonomie profesională, și asupra capacității instituțiilor de a traversa perioade de criză și restructurare. În cele ce urmează voi face o prezentare succintă a lucrării.

Teza este structurată în șapte capitole distincte, fiecare contribuind la analiza comprehensivă a procesului de modernizare din perspectiva istoriei sociale a Arhivelor Statului sub conducerea lui Aurelian Sacerdoțeanu (1938–1953).

Secțiunea introductivă stabilește coordonatele teoretice, metodologice și tematice ale cercetării, justificând alegerea subiectului și formulând întrebările-cheie ale investigației. Sunt discutate aici motivațiile personale și academice, contextul științific în care se înscrie lucrarea, precum și elementele de noutate aduse de demersul propus.

Primul capitol fundamentează conceptual cercetarea, analizând teoriile modernizării și adaptările lor la cazul românesc. Acesta oferă o contextualizare a proceselor de modernizare instituțională și propune o cheie de lectură a Arhivelor Statului din perspectiva istoriei sociale, îmbinând abordările conceptuale cu analiza concretă a contextului românesc și a studiului de caz reprezentat de modernizarea Arhivelor Statului sub conducerea lui Aurelian Sacerdoțeanu.

Din perspectivă conceptuală, modernizarea a fost înțeleasă ca un proces complex și multifacțat, depășind simpla schimbare structurală și integrând dimensiuni simbolice, ideologice și relaționale. Analiza critică a teoriilor modernizării, pornind de la viziunile clasice ale lui Weber și Parsons, trecând prin reformulările propuse de Eisenstadt și Bourdieu, a permis evidențierea caracterului plural și contextual al modernizării. În special, perspectiva sociologică inspirată de Pierre Bourdieu, cu accent pe relațiile de putere,

capitalul simbolic și câmpul profesional, a oferit instrumentele teoretice necesare pentru a explora profund procesele instituționale și rolul activ al actorilor sociali.

Din punct de vedere metodologic, capitolul pledează în favoarea abordării microistorice și cultural-instituționale specifice istoriei sociale germane, punând accent pe analiza detaliată a relațiilor dintre expertiză, autoritate și instituții. Acest model permite nu doar descrierea schimbărilor structurale, ci și înțelegerea mecanismelor interne ale reformelor, tensiunilor și negocierilor cotidiene, oferind o perspectivă comprehensivă și nuanțată asupra modernizării instituționale.

Analiza aplicată asupra contextului românesc a relevat caracterul disputat și fragmentat al modernizării, reflectat în dezbaterile intelectuale dintre Gherea, Zeletin, Lovinescu și Gusti. Contextul cultural și ideologic românesc interbelic și postbelic a influențat decisiv reformele instituționale și statutul profesional al arhivistului. Astfel, reformele inițiate de Aurelian Sacerdoțeanu nu pot fi înțelese în afara acestui cadru mai larg de dezbateri și conflicte ideologice, marcate profund de contradicțiile și tensiunile epocii. Studiul de caz al modernizării Arhivelor Statului a demonstrat că reformele instituționale nu sunt niciodată neutre sau liniare. Sub directoratul lui Sacerdoțeanu, instituția a cunoscut o transformare profundă, atât în plan administrativ, cât și simbolic și profesional, conturând un ethos modern, autonom și responsabil. Totodată, analiza a relevat cum această autonomie profesională a fost constant negociată și contestată, mai ales după 1948, când presiunile ideologice au redefinit raporturile dintre expertiză și puterea politică. În concluzie, modernizarea instituțională este un proces fundamental socio-istoric, definit de interacțiunea complexă între idei, structuri, actori și contexte. Prin abordarea adoptată, capitolul ține să demonstreze că modernizarea Arhivelor Statului sub conducerea lui Aurelian Sacerdoțeanu reprezintă un exemplu paradigmatic de analiză interdisciplinară și contextuală, care pune în lumină tensiunile și negocierile inerente oricărui proiect de reformă instituțională în contexte istorice specifice.

Al doilea capitol propune o istorie sintetică a instituției arhivelor, de la originile medievale până în perioada postbelică, punând accent pe transformările administrative, ideologice și simbolice care au modelat aceste structuri.

Am urmărit această evoluție de la începuturile arhivisticii în Antichitate și Evul Mediu, trecând prin procesele de instituționalizare și profesionalizare din perioada modernă și contemporană, până la particularitățile arhivisticii românești, cu accent pe proiectul intelectual și instituțional al lui Aurelian Sacerdoțeanu.

Analiza a relevat că arhivele nu au fost niciodată simple depozite pasive de documente, ci instrumente active prin care s-au construit legitimități, s-au exercitat puteri și s-au modelat identități colective. De la arhivele antice, menite să legitimeze autoritatea și ordinea socială, la centralizarea și raționalizarea modelului francez, apoi la rigiditatea ideologică a modelului sovietic, arhiva a constituit constant un spațiu de negociere a memoriei și adevărului oficial.

În cazul românesc, instituția Arhivelor Statului, fondată în 1831, a evoluat sub impactul influențelor externe și al contextului politic intern, culminând cu reformele lui Aurelian Sacerdoțeanu din perioada 1938–1953. Proiectul acestuia, fundamentat pe o concepție modernă despre arhivistică, a marcat un punct de cotitură în dezvoltarea instituției, consolidând identitatea profesională a arhivistului român și impunând norme administrative clare. Reformele sale au fost, însă, afectate de presiunile ideologice și politice ale regimului comunist, ceea ce a generat tensiuni și conflicte interne, ilustrând astfel complexitatea relațiilor dintre expertiză, administrație și ideologie, dar și importanța proceselor selective și a influențelor personale în constituirea memoriei instituționale. Așadar, înțelegerea arhivelor ca instituții nu poate fi separată de contextul istoric și politic care le-a modelat, iar rolul arhivistului nu este neutru, ci implică decizii strategice și responsabilități morale esențiale¹⁹.

În concluzie, arhivele reprezintă structuri dinamice, în continuă negociere între memorie, putere și cunoaștere. Ele sunt spații ale autenticității, dar și ale controlului, reflectând în permanență valorile, tensiunile și interesele societăților care le-au creat și administrat. Aceste constatări fundamentează relevanța studiului de caz asupra lui Aurelian Sacerdoțeanu, care oferă un exemplu concret al modului în care selecția documentară reflectă raporturi de putere și viziuni profesionale.

Al treilea capitol este dedicat analizei reformelor instituționale implementate de Aurelian Sacerdoțeanu în timpul directoratului său. Sunt urmărite aici procesele de reglementare profesională, reorganizare internă, conflicte și inițiative de promovare externă, cu accent pe interacțiunile dintre individ și structură, evidențiind atât dinamica instituțională, cât și conflictele profesionale și ideologice care au însoțit modernizarea arhivistică. Departate de a fi un parcurs liniar, această istorie relevă o serie de discontinuități,

¹⁹ Joan M. Schwartz & Terry Cook, „Archives, Records, and Power...”, pp. 1-19.

tensiuni și momente de redefinire a funcției arhivelor, reflectând complexitatea relației dintre memorie, autoritate și putere²⁰.

În epoca premodernă, arhivele funcționau în cadre informale, adesea dependente de instituții ecleziastice sau instanțe administrative locale. Consolidarea statului modern a adus cu sine o serie de reglementări legislative care au încercat să transforme aceste practici disparate într-un sistem coerent, articulat în jurul ideii de patrimoniu documentar național²¹. Regulamentele din secolul al XIX-lea au pus bazele unei infrastructuri arhivistice moderne, însă aplicarea lor a rămas adesea precară, din cauza lipsei de cadre specializate și a unei culturi instituționale uniforme; interbelicul va încerca să corecteze tocmai aceste deficițiuri prin instrumente științifice și formare profesională.[3]

Profesionalizarea începută în perioada interbelică, sub conducerea lui Constantin Moisil, a reușit să impună un cadru metodologic solid, dar nu a eliminat ineficiențele și cultura informală a muncii arhivistice. În acest context, Aurelian Sacerdoțeanu a preluat conducerea instituției în 1938 și a inițiat o reformă de profunzime, marcată de o viziune modernizatoare, dar și de un regim autoritar de conducere. Încercarea sa de a disciplina, standardiza și controla activitatea arhivistică a generat rezistențe semnificative, reflectând ciocnirea dintre două modele de autoritate profesională: unul informal, bazat pe vechime și autonomie individuală, și altul formalizat, orientat spre eficiență și conformitate instituțională²².

Sub presiunea regimului comunist instalat după 1948, arhivele au fost reorganizate ca instrumente de supraveghere ideologică. Subordonarea Arhivelor Statului Ministerului Afacerilor Interne în 1951 a transformat radical funcția acestei instituții, care a trecut de la rolul de garant al memoriei colective la acela de administrator al unei istorii filtrate politic; rețeaua regională și actele normative aferente (Decretul nr. 17/1951; HCM nr. 472/29 mai 1951) se văd limpede în practica din teritoriu²³. În literatura de specialitate, această mutație

²⁰ Joan M. Schwartz; Terry Cook, „Archives, Records, and Power...”, pp. 1–2.

²¹ Pentru tranziția spre arhive publice moderne, vezi Michel Duchein, „The History of European Archives and the Development of the Archival Profession in Europe”, în *The American Archivist* 55, 1992, nr. 1, pp. 16–18.

²² Constantin Bălan, „«Revista Arhivelor» la 70 de ani de la apariție (1924–1994)”, în *Revista Arhivelor* LVI, 1994, nr. 1, pp. 14–16.

²³ Mircea Timbuș, „Serviciul Regional Arad al Arhivelor Statului (1951–1956)”, în *Revista Arhivelor* LXXVII, 2011, nr. 1, pp. 54–55

este interpretată drept trecerea la o logică de „arhivă totală”/Fond Arhivistic Național, unde controlul de stat asupra fondurilor, accesului și publicării devine axul organizatoric²⁴.

Astfel, în acest capitol am încercat să demonstrez că istoria Arhivelor Statului trebuie citită nu doar în termeni administrativi, ci și ca un barometru al schimbărilor mai largi care au afectat profesiile, instituțiile și cultura documentară în România modernă. Arhivele nu au fost doar depozite ale trecutului, ci spații de negociere între autoritate și cunoaștere, între rutină birocratică și construcție identitară, între vocație profesională și imperative ideologice, o interpretare aliniată cercetărilor contemporane despre „arhive, documente și putere”²⁵.

În mod firesc, această modernizare instituțională (tensionată și adesea contradictorie) nu poate fi înțeleasă în absența proiectului său științific. Reforma promovată de Aurelian Sacerdoțeanu în fruntea Arhivelor Statului nu s-a limitat la aspecte administrative sau legislative: ea a fost însoțită, în paralel, de un efort susținut de consolidare a științei arhivistice ca domeniu autonom, cu propriile sale concepte, metodologii și instrumente de lucru.

Capitolul IV, construit pe baza documentelor din arhiva CNSAS²⁶, aprofundează dimensiunea conflictuală a perioadei, investigând tensiunile interne, strategiile de supraviețuire instituțională și mecanismele controlului politic. Analiza portretelor contradictorii construite în jurul lui Sacerdoțeanu oferă o imagine nuanțată asupra raportului dintre profesionalism, ideologie și legitimitate.

Dosarul din arhivele CNSAS despre Aurelian Sacerdoțeanu oferă o perspectivă complexă și vie asupra realităților instituționale și politice din Arhivele Statului în anii dificili ai instaurării și consolidării regimului comunist în România. Documentele analizate nu relevă doar mecanismele de control și presiune ideologică exercitate asupra instituțiilor, ci și felul în care viața personală, gesturile mărunte și relațiile interumane au fost convertite în vulnerabilități politice, exploatate sistematic în vederea restructurării autorității instituționale. Astfel, conform Danielei Ciobanu-Ioniță, „delațiunea nu a fost doar un

²⁴ Vezi Bogdan-Florin Popovici „Arhiva totală”: experiența românească. O incursiune în istoria conceptului de Fond Arhivistic Național”, în *Revista Arhivelor*, vol. LXXXV, 2008, nr.1, pp. 24-26, 46-50.

²⁵ Joan M. Schwartz; Terry Cook, „Archives, Records, and Power...”, pp. 1–2, 6–8.

²⁶ Vezi A.C.N.S.A.S., Fond K, (Cadre), dosar nr. 12859.

instrument izolat de reprimare, ci o practică socială și discursivă cu implicații adânci în dinamica instituțională”²⁷, fapt reflectat profund în cazul Arhivelor Statului.

Privind în ansamblu materialul analizat, devine evident că Direcția Arhivelor Statului nu a fost doar o instituție traversată de conflicte punctuale, ci una implicată într-o reconfigurare profundă a raporturilor de loialitate, competență și legitimitate. În spatele rapoartelor, denunțurilor și notelor informative se conturează o luptă mai amplă – nu doar pentru funcții, ci pentru redefinirea valorilor dominante: ce tip de profesionalism este acceptabil, cine are autoritate de a decide, ce forme de comportament sunt valorizate și care devin suspecte în noul context ideologic.

Tensiunile identificate nu pornesc din lipsa activității profesionale, ci dintr-un clivaj profund între două viziuni asupra rolului arhivelor și al celor care le servesc. Pentru unii, continuitatea, rigoarea științifică și neutralitatea profesională reprezentau temelia instituției. Pentru alții, acestea deveniseră obstacole în calea unei transformări imperative, care cerea înlocuirea vechilor ierarhii cu unele compatibile politic. În acest climat, fiecare relație personală, fiecare ezitare, fiecare semnătură putea fi reinterpretată politic, în logica unui sistem care privilegia nu competența, ci adeziunea.

Analiza dosarului Sacerdoțeanu mi-a permis să observ cum instrumente aparent minore (precum gazeta de perete, sesizările sindicale sau denunțurile anonime) au fost utilizate nu doar pentru a submina o autoritate personală, ci pentru a construi, pas cu pas, o nouă ordine instituțională. Arhivele Statului apar astfel ca un laborator discret, dar decisiv, al rescrierii unui model instituțional dezirabil românesc în anii 1950, nu prin gesturi spectaculoase, ci prin uzură, presiune simbolică și cultivarea suspiciunii. Astfel, putem constata împreună cu Daniela Ciobanu-Ioniță că discursul delațiunii este unul „instituționalizat, conspirativ [...] și supus unei evaluări morale negative de cea mai mare parte a societății”²⁸.

Cazul Sacerdoțeanu nu este singular, dar este emblematic: el arată cum o formă de autoritate profesională poate fi erodată printr-un cumul de gesturi persistente, care nu urmăresc dovedirea unei vini, ci construirea unei incompatibilități ideologice. Dincolo de acuzațiile formulate în rapoarte și denunțuri (adesea imposibil de verificat), ceea ce contează în logica regimului este stabilirea unei rupturi ireconciliabile între persoană și noua ordine instituțională. Intervenția devine astfel inevitabilă, iar înlocuirea directorului,

²⁷ Daniela Ciobanu-Ioniță, *Delațiunea ca practică socială și discursivă în România comunistă*, București, Editura Universității din București, 2022, p. 76.

²⁸ *Ibidem*, p. 92

deși dificilă din lipsa unor cadre echivalente profesional, este tratată ca un gest politic necesar, cu atât mai mult cu cât, cel puțin până la sfârșitul directoratului său, nu a fost membru de partid.

Acest caz este relevant nu doar pentru ce spune despre o biografie individuală, ci mai ales pentru felul în care expune mecanismele prin care politica pătrunde în profunzimea vieții profesionale și instituționale. Am încercat, în acest capitol, să urmăresc nu doar faptele, ci și structura tensiunii care a făcut posibilă substituirea unei autorități legitime cu una conformă. Astfel, dosarul din arhivele CNSAS nu este doar o simplă sursă documentară, ci o mărturie revelatoare despre efectele presiunii ideologice asupra vieții oamenilor și despre fragilitatea instituțiilor supuse unor transformări forțate.

Capitolul V, structurat în trei secțiuni, explorează contribuția științifică a lui Aurelian Sacerdoțeanu în definirea arhivisticii românești. Evidențiaz aici transformarea de la cercetător liber la teoretician al arhivisticii, construcția unui limbaj profesional și tensiunea dintre vocația istorică și misiunea instituțională. Analizez atât publicațiile academice, cât și rapoartele oficiale, considerate expresii ale unei concepții integratoare asupra modernizării.

Prima secțiune a capitolului evidențiază modul în care temele abordate de Sacerdoțeanu între 1922 și 1950 au fost influențate de poziția sa profesională. De la studii de istorie locală, paleografie și diplomatică, publicate în reviste din țară și din străinătate, până la lucrări metodologice cu caracter aplicat, activitatea editorială a cunoscut o diversificare tematică în prima parte a carierei și o concentrare progresivă în jurul problemelor specifice arhivisticii, odată cu accederea în funcții administrative.

A doua secțiune analizează rapoartele oficiale redactate în perioada în care Sacerdoțeanu a condus Direcția Arhivelor Statului (1938–1946). Aceste documente au fost abordate nu doar ca surse administrative, ci și ca expresii ale unui demers de instituționalizare și legitimare profesională. Prin raportări detaliate, introducerea de statistici, justificări metodologice și solicitări privind sprijinul financiar și logistic, Sacerdoțeanu a folosit raportul oficial ca mijloc de construcție a unei identități profesionale coerente pentru instituția arhivelor și pentru domeniul arhivistic în ansamblu.

În cea de-a treia secțiune, accentul e pus pe lucrările de sinteză care definesc maturizarea teoretică a contribuției sale: *Îndrumările în cercetările istorice* (1943) și *Arhivistica* (1970). Aceste lucrări oferă o sistematizare conceptuală și metodologică a arhivisticii, propun termeni de specialitate și formulează distincții fundamentale (fond versus colecție, arhivologie – arhivotehnie – arhiveconomie), cu scopul de a stabili un

limbaj profesional unitar și o metodă specifică. Analiza comparativă a celor două lucrări evidențiază o continuitate de fond, dar și o adaptare a limbajului și structurii la contextul ideologic al epocii comuniste.

Prin urmare, contribuția științifică a lui Aurelian Sacerdoțeanu nu se limitează la elaborarea unor lucrări punctuale sau la o simplă implicare instituțională, ci constă în articularea unei viziuni asupra arhivelor ca spațiu de cercetare, instrument de cunoaștere și domeniu profesional autonom. Între cercetarea aplicată, justificarea instituțională și sistematizarea teoretică, se configurează un parcurs unitar, marcat de coerență metodologică și de un efort constant de modernizare a arhivelor românești.

Capitolul VI abordează directoratul lui Aurelian Sacerdoțeanu din perspectiva textelor autobiografice, tratând autobiografia ca formă de auto-legitimare profesională. Se analizează trei texte-cheie, redactate în contexte istorice și ideologice diferite, pentru a surprinde strategiile discursive prin care Sacerdoțeanu își construiește o identitate profesională coerentă în fața constrângerilor regimului comunist. Capitolul permite o privire din interior asupra tensiunilor dintre loialitate, conformare și aspirație la posteritate.

Traectoria profesională a lui Aurelian Sacerdoțeanu, așa cum se conturează din textele autobiografice și din documentele instituționale, oferă un studiu de caz relevant asupra modului în care un intelectual al secolului XX reușește să-și mențină continuitatea profesională traversând regimuri politice radical diferite. Între 1938 și 1953, Sacerdoțeanu a condus Arhivele Statului transformând o instituție arhaică într-o structură modernă, racordată la cerințele arhivisticii europene. Această operă instituțională, însă, nu poate fi desprinsă de contextul ideologic în care s-a desfășurat.

Autobiografiile sale, redactate la intervale-cheie (1948, 1950 și 1961), documentează nu doar evoluția unei cariere, ci și adaptarea discursivă necesară supraviețuirii într-un regim politic care cerea nu doar loialitate, ci și rescrierea trecutului personal. Dacă textele din 1948 și 1950 răspund direct cerințelor aparatului de cadre și regimului stalinist, cel din 1961 devine o formă de revendicare profesională, o autobiografie scrisă nu pentru autorități, ci pentru posteritate. Aici, Sacerdoțeanu își asumă rolul de întemeietor al unei discipline, de formator de școală, de creator al unei terminologii proprii, iar vocea sa capătă un ton personal, reflexiv, chiar melancolic.

Totodată, analiza documentelor arată că loialitatea exprimată în scris nu a fost dublată de o convingere ideologică profundă, iar regimul era conștient de acest lucru. Sacerdoțeanu nu a fost un militant, ci un specialist care a înțeles că supraviețuirea

profesională presupune mimarea discursului așteptat. Strategiile sale, folosirea limbajului regimului în texte-cheie, evitarea poziționărilor politice explicite, accentul pus pe eficiența muncii, au fost citite uneori ca duplicitate, alteori ca neutralitate. Adevărul se situează probabil între cele două: Sacerdoțeanu a practicat o formă de adaptare profesionistă, care i-a permis să rămână activ și influent într-un sistem în care multe alte voci au fost reduse la tăcere.

Capitolul VII urmărește influența lui Nicolae Iorga asupra gândirii și activității lui Aurelian Sacerdoțeanu. Relația maestru–discipol este analizată pe multiple planuri – intelectual, instituțional, afectiv – și este urmărită în evoluția ei de la colaborare entuziastă la distanțare strategică în perioada comunistă, culminând cu încercări prudente de recuperare ideologică și culturală în anii 1960–1970.

Relația intelectuală dintre Aurelian Sacerdoțeanu și Nicolae Iorga depășește simpla relație dintre discipol și mentor, reflectând mai degrabă modul în care intelectualii români ai secolului al XX-lea au negociat provocările complexe ale unor contexte istorice și ideologice profund diferite. Această relație nu s-a limitat la un transfer unilateral de influență intelectuală, ci a presupus și o dinamică permanentă a adaptării și a reinterpretării, prin care Sacerdoțeanu și-a configurat propria identitate profesională și intelectuală într-un cadru socio-politic restrictiv și schimbător.

Departate de a se încheia odată cu dispariția fizică a lui Iorga, relația dintre cei doi istorici a continuat sub forma unei moșteniri intelectuale ce a trebuit să fie gestionată cu prudență și subtilitate în perioada comunistă. Această moștenire intelectuală nu a fost doar una pozitivă, bazată pe admirație reciprocă și colaborare intelectuală, ci a implicat și asumarea unor riscuri reale, impuse de contextul vremii. Analiza acestei relații oferă, astfel, o perspectivă revelatoare asupra compromisurilor și strategiilor subtile utilizate de intelectualii români în contextul regimului comunist, dar și asupra modului în care moștenirile intelectuale valoroase au supraviețuit, în mod discret și uneori ascuns, în condițiile unei ideologii oficiale dominante.

În mod particular, strategia duală adoptată de Sacerdoțeanu, prin care a combinat reinterpretarea ideologică oficială a lui Iorga cu reafirmarea contribuțiilor reale ale acestuia în domeniul arhivistic și al culturii cărții, relevă complexitatea modalităților prin care intelectualii români și-au putut păstra și proteja moștenirile intelectuale în perioade dificile. În acest sens, relația dintre Sacerdoțeanu și Iorga nu ilustrează doar un episod biografic sau

istoric, ci oferă o contribuție importantă pentru înțelegerea modului în care memoria culturală și intelectuală poate fi păstrată și reinterpretată în contexte restrictive.

În mod deliberat, ultimul capitol al tezei se abate de la analiza instituțională propriu-zisă pentru a aborda o dimensiune adesea subestimată în istoria administrației: influențele intelectuale și formarea culturală a liderilor de instituții. Studiul relației dintre Nicolae Iorga și Aurelian Sacerdoțeanu oferă nu doar un cadru interpretativ pentru înțelegerea anumitor opțiuni profesionale și discursuri științifice ale acestuia din urmă, ci și o perspectivă mai amplă asupra transformării autorității culturale în România secolului XX. Acest capitol funcționează, astfel, ca o închidere simbolică a cercetării, în care se intersectează biografia intelectuală, istoria memoriei și strategiile de adaptare culturală la regimuri succesive. Fără a se îndepărta de tema generală a modernizării instituționale, capitolul propune o reflecție asupra formării capitalului simbolic și transferului de autoritate într-un mediu profund marcat de discontinuități politice. În acest sens, relația Iorga-Sacerdoțeanu este interpretată nu doar ca o filiație personală, ci ca o formă de mediere între tradiție și modernizare.

Prin această arhitectură, îmi propun să ofer o analiză nuanțată a modului în care procesele instituționale sunt profund impregnate de dinamica socială, conflictuală și ideologică a epocii. Arhivele nu mai apar doar ca spații de conservare, ci ca locuri vii, în care se intersectează interese profesionale, tensiuni sociale și viziuni concurente despre modernitate, autoritate și memorie. În acest sens, directoratul lui Aurelian Sacerdoțeanu devine un caz paradigmatic de modernizare în condiții de tranziție politică, dar și un exemplu de negociere permanentă între expertiză/principii și supraviețuire profesională.

Notă privind reutilizarea materialului publicat anterior

În acord cu regulamentele școlare și cu practica cercetării academice, menționez explicit faptul că unele secțiuni ale tezei reutilizează, într-o formă extinsă și revizuită, materiale publicate anterior de autoare. Această reutilizare are scopul de a integra rezultatele cercetării diseminate pe parcursul studiilor doctorale în cadrul unitar al tezei.

Astfel, capitolele III și V integrează, într-o versiune mult dezvoltată, ideile din articolul „Evoluția instituției și științei arhivistice românești în timpul directoratului lui Aurelian Sacerdoțeanu (1938–1953)”, publicat în *Studii și Materiale de Istorie Contemporană* (SMIC), vol. XXII, 2023, p. 98–114; capitolele IV și VI reprezintă o versiune extinsă a articolului „Modernizare, tensiuni ideologice și conflicte interne:

Arhivele Statului în epoca Aurelian Sacerdoțeanu (1938–1953)”, publicat în *Psihologia Socială*, 55, nr. 1, 202; în timp ce capitolul VII extinde reflecțiile din articolul „Portretul Nicolae Iorga în viziunea lui Aurelian Sacerdoțeanu”, publicat în *Revista Istorică*, XXXII, 2021, nr. 1–2, p. 87–99.

Teză constituie, așadar, rezultatul unui parcurs de cercetare desfășurat pe întreaga durată a studiilor doctorale. Articolele publicate în reviste de specialitate au reprezentat etape de valorificare intermediară a rezultatelor, iar lucrarea de față le integrează, într-o formă amplă și revizuită, într-o construcție unitară care reflectă ansamblul investigației și concluziile finale.

CONCLUZIILE GENERALE ALE TEZEI

Am pornit această cercetare cu întrebarea cum se modernizează o instituție de memorie atunci când este prinsă între constrângeri ideologice, schimbări politice rapide și aspirații profesionale. Direcția Arhivelor Statului, în anii 1938–1953, a oferit un studiu de caz relevant pentru a observa cum norme, practici și biografii individuale se intersectează și se influențează reciproc. Am ales să urmăresc acest proces prin figura lui Aurelian Sacerdoțeanu, nu pentru a-i reconstitui pur și simplu biografia, ci pentru că parcursul său reflectă tensiunile specifice perioadei: între tradiția academică interbelică și presiunile regimului comunist, între competența profesională și constrângerea politică, între dorința de a construi o școală de arhivistică și nevoia de a-și menține poziția într-un context ostil.

Ipotezele formulate la începutul lucrării și fundamentele teoretice asumate în primele capitole au ghidat interpretarea surselor. Modelul weberian al raționalizării, teoriile despre modernități multiple și grila bourdieusiană privind capitalul simbolic au oferit repere pentru a interpreta câmpul arhivistic. În același timp, apelul la istoria socială germană și la microistorie mi-a permis să acord atenție nu doar deciziilor normative, ci și mecanismelor cotidiene: ședințe, critici, inventare, rapoarte. În această cheie, modernizarea nu apare ca un proces liniar, ci ca o evoluție marcată de discontinuități, adaptări și improvizații.

Rezultatele obținute arată că Direcția Arhivelor Statului a fost profund influențată de contextul politico-instituțional: centralizarea carlistă, evacuările din 1940, pierderile din 1944, controlul editorial de după 1945 și politica de cadre din 1948 nu au fost simple

împrejurări externe, ci factori care au produs, alternativ, blocaje și relansări. Totodată, direcțiile de reformă inițiate de Sacerdoțeanu au avut o coerență vizibilă: unificarea vocabularului, ordinele organizatorice și instrumentele profesionale elaborate arată existența unui plan de modernizare urmărit consecvent. Conflictele interne au funcționat, la rândul lor, ca spațiu de adaptare: critica și autocritica, procesele-verbale și gazetele de perete au fost mecanisme prin care instituția s-a reglat și s-a reconfigurat. În plan profesional, instrumentele și seriile editoriale au contribuit la stabilizarea activității, iar nivelul de profesionalizare se poate observa prin produsele efectiv realizate și prin datele de activitate raportate în documente.

În ceea ce privește legitimitatea lui Sacerdoțeanu, analiza autobiografiilor a permis distingerea a trei planuri: legitimitatea instituțională, autoritatea intelectuală și strategiile autobiografice de autolegitimare. Împreună, aceste dimensiuni conturează imaginea unui director definit atât de competența profesională, cât și de adaptarea la constrângerile unei epoci de tranziție. Un strat suplimentar l-a constituit relația cu Nicolae Iorga: resursă de prestigiu în anii 1930, vulnerabilitate în anii 1950, când evocarea numelui devenise riscantă, și patrimoniu cultural revalorificat în anii 1960–1970. Această evoluție arată că memoria intelectuală nu este fixă, ci supusă reinterpretării și recontextualizării. În biografia lui Sacerdoțeanu se confirmă faptul că legitimitatea profesională nu poate fi desprinsă de rețelele și tradițiile în care s-a format.

Privind în ansamblu, concluzia principală a tezei este că profesionalizarea arhivelor în această perioadă a fost un proces ambivalent: constrâns politic, dar capabil în același timp să producă instrumente durabile și să formeze specialiști. Această ambivalență ajută la înțelegerea modului în care se construiesc infrastructurile cunoașterii în contexte ostile. Nu doar prin decrete și hotărâri, ci și prin inventare, ghiduri, procese-verbale și serii editoriale, instituția și-a menținut continuitatea și a transmis standarde de lucru. Mai mult decât o istorie instituțională, studiul de față propune o perspectivă de istorie socială a instituțiilor: arhivele apar nu doar ca extensii ale statului, ci și ca spații în care normele se întâlnesc cu practicile, unde oamenii caută soluții, unde conflictele au funcție de reglaj și unde competența profesională reușește să supraviețuiască sub presiune. Evacuările din 1940, pierderile din 1944, ședințele sindicale din 1949 și denunțurile din 1953 nu sunt doar episoade administrative, ci experiențe trăite, care dau dimensiune umană unei instituții.

Contribuțiile tezei se pot sintetiza pe două planuri complementare. Primul este factual: prin analiza unei perioade și prin integrarea unor surse adesea lăsate în plan secund, precum gazetele de perete, procesele-verbale sau autobiografiile. Al doilea este

metodologic: prin aplicarea grilei de microistorie și prin utilizarea unor date interne pentru a evalua procesele de profesionalizare. În acest cadru, studiul Arhivelor Statului între 1938 și 1953 nu rămâne doar o monografie instituțională, ci propune o perspectivă utilă pentru înțelegerea modului în care instituțiile de memorie funcționează și se adaptează într-un context de constrângere politică. Trecerea Arhivelor Statului la MAI a introdus cultul secretului și a creat în timp o mentalitate rezervat-ostilă față de cercetători. Conform modelului sovietic, factorul politic avea acum control absolut și exclusiv asupra memoriei și trecutului.

În cele din urmă, concluzia generală a acestei lucrări este că modernizarea nu a depins exclusiv de norme și reforme, ci și de oamenii care au lucrat în instituție. Prin munca de a salva documente, de a întocmi inventare și de a menține o minimă continuitate profesională, arhiviștii acestei perioade au reușit să asigure o bază care a traversat schimbările de regim. În această experiență se înscrie și figura lui Aurelian Sacerdoțeanu: nu ca model eroizat sau ca simplă victimă a contextului politic, ci ca un profesionist care a încercat să negocieze constrângerile și să lase în urmă rezultate durabile.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Izvoare inedite

Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Fond K (Cadre), dosar 12859, <http://cnsas.ro/documente/arhiva/Inventar%20F.D.%20Bucuresti.pdf>

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Sacerdoțeanu, Aurelian, 1403-1977, Inv.-1715, <http://arhivelenationale.ro/site/download/inventare/Sacerdoteanu-Aurelian-familial.-1403-1977.-Inv.-1715.PDF>.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Direcția Generală a Arhivelor Statului, Inv. 2298, <https://arhivelenationale.ro/site/wp-content/uploads/2017/06/Lista-fondurilor-%C8%99i-colec%C8%9Biilor-aflata-%C3%AEn-cercetare-prin-sala-de-studiu-a-Arhivelor-Na%C8%9Bionale-Istorice-Centrale.pdf>.

Arhivele Naționale, Serviciul Județean Vâlcea, Fondul familial Sacerdoțeanu, <https://arhivelenationale.ro/site/wp-content/uploads/2025/07/VL-SALA-2025.pdf>

Documente editate

GRIDAN, A și ONCESCU, I., *Victor Slăvescu. Documente 1909-1946*, Vol. 2, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2010.

GUSTI, Dimitrie, *Opere*, Vol. 1, ediție îngrijită de Ovidiu Bădina, Octavian Neamțu, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968.

ONCIUL, Dimitrie, *Scrieri istorice*, ediție critică îngrijită și cuvânt înainte de Aurelian Sacerdoțeanu, 2 vol., București, Editura Științifică, 1968.

PÂRVAN, Vasile, *Scrieri*, ediție îngrijită de Alexandru Zub, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.

SACERDOȚEANU, Aurelian, *Studii și documente*, ediție îngrijită de Dumitru Andronie și Maria Ignat, Râmnicu Vâlcea, Editura Almarom, 2004.

TUDOR-PAVELESCU, Alina, *Politica de cadre a Partidului Muncitoresc Român 1948-1955. Ediție de documente*, București, Arhivele Naționale ale României, 2006.

Instrumente de lucru

Bibliografia arhivisticii românești, Fănescu Mihail et al., București, Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, 1969.

Bibliografia istorică a României III, Secolul XIX, tom 5, Biografii, volum îngrijit de Vladimir Diculescu, București, Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, Institutul de Istorie „N. Iorga”, 1974.

Enciclopedia instituțiilor de cercetare și educație istorică, ediție coordonată de Simion Gheorghiu, Iași, editura Pim, 2024.

Enciclopedia istoriografiei românești, ediție coordonată de Ștefan Ștefănescu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc, vol. I-V, Victor Spinei, Dorina N. Rusu (coordonatori), Suceava, editura Karl A. Romstorfer, 2021.

Encyclopedia of European Social History from 1350-2000, vol. I, ediție coordonată de Peter N. Stearns, New York, Charles Scribner's Sons, 2001.

Enciclopedia Treccani: <https://www.treccani.it/enciclopedia/>.

Sinteze istorice

Arhivele Statului 125 de ani de activitate 1831-1856, ediție îngrijită de Mihail Fănescu, Ileana Leonte, Victor Trandaf și Ion Vasile, București, Editura Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Populară Română, 1957.

GIURESCU, Constantin C., *Istoria Bucureștilor: din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, București, Editura Pentru Literatură, 1966.

Idem, *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, București, ed. II, București, Editura Albatros, 1975.

Istoria Academiei Române (1866-2006), ediție îngrijită de Dan Berindei, București, Editura Academiei Române, 2006.

Istoria României, vol.3, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964.

HITCHINS, Keith, *România 1866-1947*, trad. G. Potra, D. Razdolescu, București, Editura Humanitas, 2013.

MURGESCU, Bogdan, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iași, Polirom, 2010.

ORNEA, Z., *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, ediția a IV-a, București, Cartea Românească, 2015.

SCURTU, Ioan, *Istoria contemporană a României (1918-2007)*, București, Editura Fundația Romania de Măine, 2017.

TISMĂNEANU, Vladimir, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, (trad.) Cristina Petrescu, Dragoș Petrescu, București, Humanitas, 2014.

VELIMIROVICI, Felician, *Istorie și istorici în România comunistă (1948–1989)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2015.

ZUB, Alexandru *et al.*, *Sovietization in Romania and Czechoslovakia. History, Analogies, Consequences*, Iași, Polirom, 2003.

Sacerdoțeanu, lucrări și articole

SACERDOȚEANU, Aurelian, *Regele nostru*, București, Imprimeria Națională, 1937.

Idem, „Dare de seamă despre Arhivele Statului. Făcută către Consiliul de Perfecționare (1 octombrie 1938 – 31 decembrie 1939)”, în *Revista Arhivelor*, IV, 1940, nr. 1, pp. 110–121.

Idem, „Arhivele de Stat din Balcani”, în *Balcania*, IV, 1941, pp. 437-450.

Idem, „Dare de seamă despre Arhivele Statului. Făcută către Consiliul de Perfecționare, (1 ianuarie – 31 decembrie 1940)”, în *Revista Arhivelor*, IV, 1941, nr. 2, pp. 335–348.

Idem, „Dare de seamă despre Arhivele Statului pe 1941”, în *Revista Arhivelor*, V, 1942, nr. 1, pp. 166–176.

Idem, „Vechile noastre arhive”, în *Hrisovul*, III, 1943, pp. 129-132.

Idem, „Dare de seamă despre Arhivele Statului pe 1942”, în *Revista Arhivelor*, V, 1942–1943, nr. 2, pp. 395–404.

Idem, *Îndrumări în cercetări istorice*, București, Casa Școalelor, 1943.

Idem, „Dare de seamă despre Arhivele Statului pe 1944”, în *Revista Arhivelor*, VI, 1945, nr. 2, p. 287–297.

Idem, „Inventare arhivistice”, în *Revista Arhivelor*, VII, 2, 1946–1947, pp. 217–238.

Idem, „Concepția istorică a lui B. P. Hașdeu”, în *Studii. Revistă de Istorie*, nr. 5, 1957, pp., 141-160.

Idem, *Arhivistica*, București, Editura didactică și pedagogică, 1970.

Idem, „Introducere”, în Nicolae Iorga, *Scrieri istorice*, ediție îngrijită de Barbu Theodorescu, vol. I, București, Editura Albatros, 1971, pp. 5–51.

Idem, „Nicolae Iorga și mișcarea arhivistică românească”, în *Revista Arhivelor*, vol. 48, nr. 3, 1971, pp. 351-359.

Idem, „Nicolae Iorga despre carte și biblioteci”, în *Studii și cercetări de bibliologie*, 13, 1974, pp. 9-19.

Memorii și biografii

ANDREI, Petre, *Jurnal, memorialistică, corespondență*, Iași, Editura Graphix, 1993.

ANGELESCU, Mircea Victor, „Condurachi Emil”, în *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric*, vol. I, A-C, Victor Spinei, Dorina N. Rusu (coordonatori), Suceava, editura Karl A. Romstorfer, 2021, pp. 598-599.

BUTOI, Ionuț, *Mircea Vulcănescu: o microistorie a interbelicului românesc*, București, Editura Eikon, 2015.

COMAN, Marian, „Sacerdoțeanu Aurelian”, în *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc*, vol. V, Victor Spinei, Dorina N. Rusu (coordonatori), Suceava, editura Karl A. Romstorfer, 2021, pp. 6-8.

IORGA, Nicolae, *Memorii, Vol. 2-6*, București, Editura Națională ”S. Ciornei”, 1939.

Idem, *O viață de om așa cum a fost*, București, Editura Minerva, 1984.

Idem, *Jurnalul ultimilor ani 1938-1940*, București, Editura Humanitas, 2019.

PETRUCI, Armando, „Cassanova, Eugenio”, în *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 21, 1978, https://www.treccani.it/enciclopedia/eugenio-casanova_%28Dizionario-Biografico%29/.

POPA, Bogdan, „Biografia lui Aurelian Sacerdoțeanu: o reevaluare a surselor”, în *Revista Istorică*, nr. 3-4, mai-august 2009, pp. 291-298.

Idem, „Sacerdoțeanu (Vasiliu) Virginia”, în *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc*, vol. V, Victor Spinei, Dorina N. Rusu (coordonatori), Suceava, editura Karl A. Romstorfer, 2021, pp. 8-9.

PREDA, Constantin, „Condurachi Emil”, în *Enciclopedia istoriografiei românești*, Ștefan Ștefănescu (coordonatori) p. 103-104.

STAHL, Henri H., *Amintiri și gânduri din vechea școală a monografiilor sociologice*, București, Minerva, 1981.

THEODORESCU, Barbu (ed.), *Nicolae Iorga*, București, Editura Tineretului, 1968.

VLAD, Constantin, două mărturii prin e-mail adresate, cercet. dr. Cristian Vasile, 8 martie 2025, respectiv 13 iunie 2025.

ZELETIN, Ștefan, *Din țara măgarilor. Însemnări*, București, Baroque Books & Arts, 2019.

Corespondență

SACERDOTEANU, Aurelian, *Corespondență (1928-1974)*, ediție de documente întocmită de Maricica Ifrim și Ana-Felicia Diaconu, Arhivele Naționale ale României, București 2004.

NIȚU, Ionela *Corespondență de la Aurelian Sacerdoțeanu către Alexandru Bălintescu despre prezentul și viitorul Arhivelor Statului, în Aurelian Sacerdoțeanu. Studii și documente*, ediție îngrijită de Dumitru Andronie și Maria Ignat, Râmnicu Vâlcea, Editura Almarom, 2004.

Intervenții publicistice și discursuri din epocă

GUSTI, Dimitrie și PÂRVAN, Vasile, *Ființa și menirea academiilor. Discurs rostit la 10 iunie în Ședința solemnă sub președinția A.S.R. Principelui Moștenitor*, București, Cultura Națională, 1923.

IORGA, Nicolae, *Conferințe și prelegeri*, București, Institutul de Istorie Universală "N. Iorga", 1943.

Idem, *Discursuri parlamentare 1934-1937*, București, Fundația Culturală Magazin Istoric, 1993.

Idem, *Discursuri parlamentare 1919-1922*, Editura Mesagerul, 2011.

Lucrări și articole din perioada interbelică

GIURESCU, Constantin, C., *Considerații asupra istoriografiei românești în ultimii douăzeci de ani*, Vălenii de Munte, Datina Românească, 1926.

GUSTI, Dimitrie, *Sociologia militans. Introducere în sociologia politică*, București, Institutul Social Român, 1934.

Idem, „Știința națiunii”, în *Sociologie Românească*, an II, nr. 3, feb-martie, 1937.

Idem, *Sociologia militans. Cunoaștere și acțiune în serviciul națiunii*, București, Fundația Regele Mihai I, 1946.

HERSENI, Traian, *Realitatea socială*, București, Editura Institutului Social Român, 1935.

IORGA, Nicolae, *Originea și dezvoltarea statului austriac. Zece lecții făcute la Iași*, Iași, Tipografia „Neamul Românesc”, 1918.

Idem, *Trei plângeri diferite*, în „Revista istorică”, XIII, nr. 1, București, 1927, pp. 139-143.

Idem, *Generalități cu privire la studiile istorice*, ed. III, București, Institutul de Istorie Universală „N. Iorga”, 1944.

Idem, *Materiale pentru o istoriografie umană*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968.

Idem, *Evoluția ideii de libertate*, București, Meridiane, 1987.

LOVINESCU, Eugen, *Istoria civilizației române moderne*, vol. I, București, Editura Ancora, 1924.

PANAITESCU, Petre P., *Interpretări românești: studii de istorie economică și socială*, București, Editura Universul, 1947.

ZELETIN, Ștefan, *Istoria socială*, în „Pagini agrare și sociale”, II, nr. 19, 1925.

Idem, *Burghezia română. Originea și rolul ei istoric*, București, Humanitas, 1948.

Lucrări generale

ABBOTT, Andrew, *The System of Professions: An Essay on the Division of Expert Labor*, Chicago, University of Chicago Press, 1988.

APPUHN, Karl, „Microhistory”, în *Encyclopedia of European Social History from 1350-2000*, vol. I, ediție coordonată de Peter N. Stearns, New York, Charles Scribner's Sons, 2001, pp. 105-112.

ARON, Raymond, *The Opium of the Intellectuals*, New York, Norton, 1962.

BLOCH, Marc, *Comparative History*, în „The American Historical Review”, Vol. 85, nr. 4 (Octombrie 1980), pp. 828-846.

BOGDAN, Ioan, Sturza, A. Dimitrie, *Istoriografia românească și problemele ei actuale*, București, Göbl, 1905.

BOIA, Lucian, *Evoluția istoriografiei române*, București, Universitatea din București, 1976.

Idem, *Istorie și mit în conștiința românească*, București, Editura Humanitas, 2017.

BOURDEU, Pierre, Pierre Bourdieu, „The Forms of Capital”, în J. G. Richardson (ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Greenwood, 1986, 241–258.

Idem, *The Logic of Practice*, Stanford, Stanford University Press, 1990.

BOURDIEU, Pierre CHARTIER, Roger, *Le sociologue et l'historien*, Marseilles, Agone, 1988.

BOURDEU, Pierre, WACQUANT Loïc, *An Invitation to Reflexive Sociology*, University of Chicago Press, Chicago, 1992.

BRAUDEL, Fernand, “History and the Social Sciences: The Longue Durée”, în *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations* 13, 1958, nr. 4, 725–753.

BURKE, Peter, *New Perspectives on Historical Writing*, Polity Press, 1992.

Idem, *Istorie și teorie socială*, București, Editura Humanitas, 1999.

Idem, *History and Historians in the Twentieth Century*, New York, Oxford University Press, 2002.

Idem, *What is Cultural History?*, Polity Press, Cambridge, 2004.

CHARLES, Christophe, *Sciences morales, sciences sociales, sciences politiques et le débat sur la «crise fin de siècle» en Europe*, în „Revue germanique internationale”, Nov. 2007, DOI: 10.4000/rgi.251 (septembrie, 2020).

CISTELECAN, Alexandru, „Materialism dialectic și istoric în comunismul românesc (I)”, în *Transilvania*, nr. 11–12 2021, pp. 12–24.

COROBCA, Liliana, (ed.), *Instituția cenzurii comuniste în România, 1949–1977*, vol. I–II, Oradea, Editura Ratio et Revelatio, 2014.

COSTIN, Dana, „Elemente de istorie socială în cercetarea sociologică întreprinsă de Anton Golopenția la Cornova”, în Zoltan Rostás și Theodora Văcărescu (editori), *In honorem Sanda Golopenția*, București, Editura Spandugino, 2020, 438-488.

Eadem, „Istoria socială implicită în cercetarea sociologică de la Drăguș”, în *Transilvania*, 2020, NR. 2-3, pp. 59-63.

Eadem, „Istorie și sociologie în România: de la primele întâlniri la inovațiile interdisciplinare ale Școlii Gusti”, în *Transilvania*, 2025, nr. 1, pp. 97-105.

Eadem, „Întrepătrunderi epistemologice: sociologizarea și istoricizarea științelor socio-umane”, în *Psihologia Socială*, 2025, nr. 1, pp. 13-20.

DELETANT, Dennis, *Hitler's Forgotten Ally: Ion Antonescu and his Regime, Romania 1940-1944*, New York, Palgrave Macmillan, 2006.

DOBROGEANU-GHEREA, Constantin, *Neoiobăgia*, București, Editura SOCEC, 1910.

FURET, François, *Atelierul istoriei*, București, Editura Corint, 2002.

GINZBURG, Carlo, *Clues, Myths, and the Historical Method*, ediția a II-a, (trad.) John și Anne C., Baltimore, Tedeschi, Johns Hopkins University Press, 1992.

GIURESCU, Constantin C., *Probleme controversate în istoriografia română*, București, Editura Albatros, 1977.

GOLDTHORPE, John H., *The Use of History in Sociology: Reflections on some Recent Tendencies*, în „The British Journal of Sociology”, Vol 42, 1991, pp. 211-230.

Idem, *The Use of History in Sociology: A Reply*, în „The British Journal of Sociology”, vol 45, 1994, pp. 55-77.

IGGERS, Georg, *Historiography in the Twentieth Century. From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge*, Hanover and London, Wesleyan University Press, 1997.

LEVI, Giovanni, “On Microhistory”, în Peter Burke (ed.), *New Perspectives on Historical Writing*, Polity Press, 1991.

LIXANDRU, Doru, *Carol al II-lea, carlismul și carliștii în România anilor 1930*, București, Corint, 2023.

LÜDTKE Alf, (editor), *The History of Everyday Life: Reconstructing Historical Experiences and Ways of Life in Nazi Germany*, Princeton University Press, 1995.

MANN, Michael, *In Praise of Macro-Sociology: A Reply to Goldthorpe*, în „The British Journal of Sociology”, Vol. 45, 1994, pp. 37-54.

MARX, Karl, *Capitalul. Critica economiei politice*, traducere din limba germană de A. Costin, C. Agafiței, Șt. Bezdechi ș.a., vol. I, București, Editura Politică, 1955.

MOISA, G., ȘIPOȘ, S., ȘAROV, I., *Statutul istoriei și al istoricilor în contemporaneitate*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2013.

PÂRVULESCU, Ioana, *Întoarcere în Bucureștiul interbelic*, București, Editura Humanitas, 2018.

PETCU, Marian, „Cenzura comunistă în România. O secvență istoriografică”, în *Revista română de sociologie*, s.n., an. XXXV, nr.3-4 2004, pp. 227-235.

PLATON, Alexandru-Florin, *Geneza burgheziei în Principatele Române*, ed. II, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013.

POPA, Bogdan, „Burghezia. Realitate socială și necesitate teoretică în România secolului al XIX-lea”, în *Revista Istorică*, tom XXXII, 2021, nr. 1-3, pp. 187-204.

Idem, „Primii ani ai Institutului pentru Studiul Istoriei Universale (1937-1940)”, în Raluca Tomi et al., *Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” 1937-1948*, București, Editura Oscar Print, 2009, pp. 22-47.

RADOSAV, Doru, *Istoria din memorie*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2016.

RĂDUȚIU, Aurel, *Incursiuni în istoriografia vieții sociale*, Cluj, Dacia, 1973.

SKOCPOL, Theda (ed.), *Vision and Method in Historical Sociology*, Cambridge, Cambridge University Press, 1984.

STEINMETZ, George. "Bourdieu, Historicity, and Historical Sociology", în *Cultural Sociology* vol. 5, 2011, nr. 1, pp. 45–66

SUBRT, Jiri, *History and Sociology: What is Historical Sociology?*, în „Sociological Landscape - Theories, Realities and Trends”, Ed. InTech, 2012, pp. 403-416, <http://cdn.intechopen.com/pdfs-wm/34156.pdf>. (septembrie 2020).

TISMĂNEANU, Vladimir, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, (trad.) Cristina Petrescu, Dragoș Petrescu, prefață Cristian Vasile, București, Humanitas, 2014.

TISMĂNEANU, Vladimir, DOBRINCU, Dorin, Vasile Cristian (editori), *Raportul final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România*, București, 2006.

TOMI, Raluca *et al.*, *Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” 1937-1948*, București, 2009.

VASILE Cristian, „Cercetarea științifică umanistă în primii ani ai regimului comunist. Câteva considerații privind cadrul legal de funcționare”, în *Revista istorică*, tom XXVI, nr. 5-6, 2015, 523-536.

WHITE, Hayden, *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1987.

WINOCK, Michel, *Secolul intelectualilor*, București, Editura Cartier, 2001.

YIN, Robert K., *Case Study Research: Design and Methods*, ediția a VI-a, Los Angeles, SAGE, , 2018.

ZAMFIR, Cătălin (coord.), *Sociologie românească: 1900-2010. O istorie socială*, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2015.

ZUB, Alexandru, *A scrie și a face istorie*, Iași, Junimea, 1981.

Idem, *În orizontul istoriei*, Iași, Institutul European, 1994.

Idem, *Clio sub semnul interogației. Idei, sugestii, figuri*, Iași, Polirom, 2006.

Lucrări speciale

AURELL, Jaume, “Autobiographical Texts as Historiographical Sources: Rereading Fernand Braudel and Annie Kriegel,” în *Biography* 29, nr. 3, Summer 2006, pp. 425–446.

Idem, “Making History by Contextualizing Oneself: Autobiography as Historiographical Intervention”, în *History and Theory* 54, nr. 2, 2015, pp. 244–268.

BAUTIER, Robert-Henri, *Activitatea istorică și arhivistică din România, după 1939*, traducere Ioan Drăgan, în „Hrisovul”, XIII, Serie nouă, București, 2007, pp. 15-20.

BĂDINA, Ovidiu, *Dimitrie Gusti*, București, Editura Științifică, 1965.

BLOURIN JR., Francis X. ROSENBERG, William G., *Processing the Past: Contesting Authority in History and the Archives*, New York: Oxford University Press, 2011.

BOIA, Lucian, *Capcanele Istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 și 1950*, București, Editura Humanitas, 2012.

Idem, *Germanofili. Elita intelectuală românească în anii primului război mondial*, București, Editura Humanitas, 2014.

BOSOMITU, Ștefan, *Miron Constantinescu. O biografie*, București, Editura Humanitas, 2015.

BRATU, Alexandru, "Legislație românească privind arhivele în perioada 1872–1951", în *Litua*, XV (2013), pp. 285–323.

CIOBANU-IONIȚĂ, Daniela, *Delațiunea ca practică socială și discursivă în România comunistă*, București, Editura Universității din București, 2022.

COSTIN, Dana, „Portretul Intelectual și uman al lui N. Iorga în scrierile lui Aurelian Sacerdoțeanu”, în *Revista Istorică*, tom. XXXII, 2021, nr. 1-3, pp. 87-99.

Eadem, „Evoluția instituției și științei arhivistice românești în timpul directoratului lui Aurelian Sacerdoțeanu (1938-1953)”, în *Studii și Materiale de Istorie Contemporană (SMIC)*, vol. XXII, 2023, pp. 98-114.

Eadem, „Modernizare, tensiuni ideologice și conflicte interne: Arhivele Statului în epoca Aurelian Sacerdoțeanu (1938–1953)”, în *Psihologia Socială*, nr. 55, 2025, pp. 69-86.

DIACONU Ana-Felicia, *Aurelian Sacerdoțeanu*, în „Hrisovul”, seria nouă, VIII, 2002, pp. 93-96.

Eadem, „Aurelian Sacerdoțeanu - omul și opera. Contribuții la dezvoltarea științelor auxiliare ale istoriei”, în *Revista Arhivelor*, LXVI, 1-2 2004, pp. 37-47.

FARGE, Arlette, *The Allure of the Archives*, trad. Thomas Scott-Railton, New Haven: Yale University Press, 2013.

GOORTHA, Prateek, „Modernization Theory”, în *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, 2017, pp. 1-25.

HALFIN, Igal, *Terror in My Soul: Communist Autobiographies on Trial*, Cambridge, Ma., Harvard University Press, 2003.

Idem, „Poetics in the Archives: The Quest for 'True' Bolshevik Documents”, în *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, vol. 51, nr. 1, 2003, pp. 84-89.

Idem, *Red Autobiographies. Initiating the Bolshevik Self*, Seattle, University of Washington, 2011.

HARIUC, Marian-Ionuț, *Andrei Oțetea-profil intelectual și activitate istoriografică* (teză doctorală), UAIC, Iași, 2018.

HELLBECK, Jochen, "Working, Struggling, Becoming: Stalin-Era Autobiographical Texts," în *The Russian Review*, vol. 60, nr. 3, 2001, pp. 340-359.

HUREZEANU, Damian, „Civilizația modernă și spiritul critic în cultura română”, în *Xenopoliana*, VI, 1-2, 1998, pp. 3-16.

IGNAT, Maria, ANDRONE, Dumitru (editori) *Centenar Aurelian Sacerdoțeanu (1904-2004)*, Râmnicu Vâlcea, Editura ALMAROM, 2004.

LUNGU, Corneliu Mihail, *Învățămintul arhivistic între tradiție, prezent, perspectivă*, în „Hrisovul”, IX, Serie nouă, București, 2003.

MOISIL, Constantin, „Din istoria Școalei de Arhivistică”, în *Hrisovul*, I, 1941.

MOMOC, Antonio, *Capcanele politice ale sociologiei interbelice – Școala gustiană între carlism și legionarism*, București, Curtea Veche, 2012.

NEGRU, Anemari Monica, „Din istoria «Revistei Arhivelor» (1924–1989)”, *Arhivele Olteniei*, n.s. 36, 2022, 37–54.

NORA, Pierre, (coord.), *Essais d'ego-histoire*, Paris, Gallimard, 1987.

Idem, „L'ego-histoire est-elle possible?”, în *Historiein* 3, 2001–2002, pp. 19–26.

ORNEA, Z., *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, București, Editura Eminescu, 1980.

Idem, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, Cartea Românească, 2015.

POPA, Gheorghe, *Aurelian Sacerdoțeanu în învățămîntul arhivistic din România*, în „Hrisovul”, seria nouă, XIII, 2007, pp. 23-32.

PÂRVAN, Vasile, „Ideile fundamentale ale culturii sociale contemporane”, în *Arhiva pentru știință și reformă socială*, I, nr. 1, aprilie 1919, pp. 1-8.

PETRE, Zoe, „Constantin Moisil”, în *Hrisovul*, VIII, s.n., 2002.

POPKIN, Jeremy D., “Historians on the Autobiographical Frontier,” în *American Historical Review* 104, nr. 3 iunie 1999, pp. 725–748.

Idem, “Coordinated Lives: Between Autobiography and Scholarship,” în *Biography* 24, 2001, nr. 4, pp. 781–805.

PUȘCAȘ, Vasile și VESA, Vasile: *Dezvoltare și modernizare în România interbelică 1919-1939*, București, Editura Politică, 1988.

RADU, Sorin, SCHMITT, Oliver Jens, (coord.), *România interbelică. Modernizare politico-instituțională și discurs național*, Iași, Editura Polirom, 2012.

RIZESCU, Oana, PAKUCS, Maria, „Arhivele Naționale ale României”, în Simion Gheorghiu (coordonator), *Enciclopedia instituțiilor de cercetare și educație istorică*, Iași, editura Pim, 2024, pp. 33-47.

ROMAN, Nicoleta, „Sub semnul prestigiului. Membrii, colaboratorii și activitatea științifică a Institutului Istoriei Universale în timpul directoratului lui Nicolae Iorga” în Raluca Tomi *et al.*, *Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” 1937-1948*, București, 2009.

SĂNDULESCU, Valentin, „Academic Elites and their Trajectories in Troubled Times: the Case of Traian Herseni”, în *Studii și Materiale, de Istorie Comparată*, Vol. XVI, 2017.

SCHWARTZ, Joan M., COOK, Terry, „Archives, Records, and Power: The Making of Modern Memory”, *Archival Science* 2 (2002), pp., 1–19.

SCURTU, Ioan, *Viața cotidiană a românilor din interbelic*, 2001.

SORA, Andrei Florin, „Funcționari publici în primii ani interbelici (1918–1923). Cadru legal, forme asociative, autoreprezentări”, în Sorin Radu și Oliver Jens Schmitt (coord.), *România interbelică. Modernizare politico-instituțională și discurs național*, Iași, Polirom, 2023, pp. 139-140.

STAHL, Henri H., *Probleme confuze în istoria socială a României*, București, Editura Academiei Române, 1992.

STROE-DENIZE, Mihaela, *Între compromis și rezistență: recuperarea istoricilor legionari P.P. Panaitescu și Vladimir Dumitrescu de regimul comunist* în „Studii și materiale de Istorie Contemporană”, Vol. XIV, 2015.

ȚĂRANU, Georgiana, *Nicolae Iorga și Italia lui Mussolini: studii*, Cluj-Napoca, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2015.

Eadem, *Nicolae Iorga și seducția fascismului italian*, București, Humanitas, 2025.

ȚURLEA, Petre, *Nicolae Iorga în viața politică a României*, București, Editura Enciclopedică, 1991.

Idem, *Școala română din Franța*, București, Editura Academiei Române, 1994.

Idem, *Nicolae Iorga între dictatura regală și dictatura legionară*, București, Editura Enciclopedică, 2001

VASILE, Cristian, „Arhivele Naționale ieri și azi”, în *Observator Cultural*, nr. 1137, 2 decembrie, 2022, <https://www.observatorcultural.ro/articol/arhivele-nationale-ieri-si-azi/>

VERDERY, Katherine, *Secrets and Truths: Ethnography in the Archive of Romania's Secret Police*, Central European University Press, 2014.

Idem, *My Life as a Spy: Investigations in a Secret Police File*, Durham, Duke University Press, 2018.

ZUB, Alexandru, *Istorie și istorici în România interbelică*, Iași, Editura Junimea, 2003.

Idem, „Romania's Sovietization: historiographical implications”, în Alexandru Zub *et al.*, *Sovietization in Romania and Czechoslovakia. History, Analogies, Consequences*, Iași, Polirom, 2003.

Idem, *Discurs istoric și ego istorie*, București, Editura Academiei Române, 2006.

Idem, *De la istoria critică la criticism, Istoriografia română sub semnul modernității*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014.